

ВІДГУК

офіційного опонента - доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника

Глинської Наталії Валеріївни

на дисертацію

Потоцького Мирослава Михайловича

за темою **«Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення»,**

подану на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії
за спеціальністю 081 – Право.

Актуальність теми дисертації. Тема «Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення», безумовно, є актуальною.

Проблематика застосування одного з найбільш інтрузивних обмежень конституційного права особи на свободу та особисту недоторканість лунала, лунає й буде лунати у будь-якій правовій державі, яка орієнтована на всілякий захист прав людини у демократичному суспільстві. Обмеження зазначеного конституційного права особи під час кримінальної процедури може бути застосовано виключно за визначених законом підстав і умов. В Україні на повістку реформування кримінального процесуального законодавства поставлені високі критерії до унормування процедури затримання в контексті європейських стандартів захисту прав і свобод людини. Генеза розвитку нормативної основи інституту затримання за останні 20 років свідчить про максимальне відтворення таких стандартів в кримінальному процесуальному законодавстві, зокрема, щодо унормування ефективних запобіжників проти свавільного обмеження права особи на свободу уповноваженими особами. Здобутком української кримінальної процедури є реальне забезпечення темпоральних меж затримання особи, що встановлені в Конституції України, поступова цифровізація контролю за поведінням із затриманими (часткове впровадження нової системи обліку всіх дій щодо затриманих осіб – системи «Custody Records», що покликана забезпечити захист та дотримання прав і свобод затриманих осіб,

впровадити відео фіксацію всіх дій, які відбуваються із затриманими в поліції), запровадження ефективного судового контролю.

Принагідно зазначимо, що навіть в тяжких умовах функціонування правосуддя під час воєнного стану наша держава хоча й спочатку відійшла від визначених Конституцією максимально допустимих строків затримання особи без судового рішення, адже же це формально було допустимим в контексті відступу від конвенційних зобов'язань під час надзвичайної ситуації в порядку статті 15 ЄКПЛ, втім нещодавно були внесені чергові зміни до КПК, що повернули гранично можливий 72-годинний строк затримання. Це ще раз демонструє правозахисну спрямованість України та підкреслює підвищену інтрузивність такого обмежувального заходу як затримання.

Втім незважаючи на прогресивність національного законодавства, правозастосовна практика виявляє низку проблемних питань як щодо певної правової невизначеності стосовно ключових аспектів затримання, так й щодо порушень прав людини, які допускаються уповноваженими особами під час затримання через неправомірні дії. Адже за влучним зауваженням дисертанта, результати численних досліджень, річних доповідей Уповноваженого ВР з прав людини, моніторингових звітів міжнародних та національних неурядових правозахисних організацій свідчать про те, що саме на етапі затримання особи за підозрою у вчиненні правопорушень відбувається найбільша кількість порушень прав людини з боку правоохоронних органів.

Існування подібної негативної практики свідчить як про необхідність упередження незаконності під час здійснення затримання у спосіб зміцнення відповідного контролю за діяльністю уповноважених осіб, так і певної «перебудови» нормативної конструкції самої процедури затримання та вдосконалення якості відповідної нормативної регламентації.

З іншого боку, на проблематику затримання слід поглянути й з точки зору інтересів розслідування. Адже не можна забувати про те, що

кримінальна процедура – це лише захист прав особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування, а й захист прав особи потерпілого, для якого здійснення ефективного розслідування є єдиним засобом поновлення своїх прав. Кримінальне процесуальне затримання ж є важливим інструментом процесуальної діяльності сторони обвинувачення. Втім діюча правова конструкція створює конкретні темпоральні перешкоди для ефективного затримання особи. Здебільшого це відноситься до проблемної нормативної вимоги щодо «безпосередності/щойності», що нерідко унеможлиблює здійснення затримання без ухвали слідчого судді, якщо з моменту вчинення правопорушення минув значний проміжок часу, втім існують достатні для цього підстави.

Тож лише збалансований підхід до унормування затримання як з огляду прав затриманого, так із огляду ефективності розслідування, є таким, що відповідатиме принципам побудови кримінальної процедури у демократичній державі. В цьому аспекті не викликає сумнівів важливість здійснення наукового пошуку в напрямку дослідження кола питань щодо інституту кримінального процесуального затримання, що є предметом дисертаційного дослідження.

Невипадково проблематика затримання обрана дисертантом в комплексному форматі. Адже точковий підхід, окремий розгляд тих чи інших аспектів у відриві від аналізу сутності інституту затримання особи, співвідношення загальних та особливих стандартів окремих його різновидів не надасть необхідний результат, що задовольнить сучасні запити суспільства щодо створення досконалого та дієвого інституту затримання із достатнім «убезпечувальним» механізмом проти свавілля. Коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності - умови обмеження права на свободу повинні бути чітко сформульовані та їх застосування повинно бути передбачуваним.

Викладене обумовлює теоретико-правову актуальність комплексного

дослідження на монографічному рівні загальних та спеціальних питань кримінального процесуального затримання.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується застосуванням сучасних, перевірених часом, методів наукового дослідження (стор. 18-19). Обрані методи дослідження об'єктивно обумовлені його предметом, що і забезпечило обґрунтованість отриманих нових наукових результатів.

Достовірність наукових положень визначається теоретичною основою дослідження. Позитивно на достовірності наукових результатів відбився також аналіз нормативно-правових актів, що мають як загальноправове, так і спеціальне (у плані досліджуваних проблем) значення, та емпірична база дослідження, яку склали результати проведеного анкетування 161 слідчого і дізнавача, 134 працівників патрульної поліції, 65 адвокатів у кримінальних провадженнях, аналіз судової практики (рішень національних судів та Європейського суду з прав людини), а також власний досвід практичної роботи автора, набутий в органах Національної поліції (стор. 19 дис.).

Новизна наукових положень дисертації полягає в тому, що вона є одним з перших в Україні після набуття чинності КПК 2012 р. комплексним дослідженням проблематики затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Наукова новизна визначається сучасною постановкою проблем, дослідженням генези, нових ідей і тенденцій розвитку правових відносин у царині застосування затримання в межах кримінальної процедури, а також напрямів удосконалення законодавства з урахуванням отриманих результатів щодо потреб правової регламентації кримінального процесуального затримання.

Відповідають вимогам щодо наукової новизни положення, винесені на захист. Наукові положення викладені несуперечливо з урахуванням ступеню їхньої новизни (стор. 20-22 дис.). Стиль викладення положень дозволяє

усвідомити їх зміст і новизну у порівнянні з науковими положеннями, сформульованими раніше іншими авторами. Відзначаючи позитивні сторони дисертаційного дослідження, слід наголосити, що наукові висновки є важливими як для науки, так і для практики здійснення затримання особи в перебігу кримінального провадження.

Автору вдалося зосередитися як на сутнісних питаннях поняття «затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення», що стосуються іманентних ознак та функціонального призначення цього заходу процесуального примусу, загальних правил затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення та ін., так і на з'ясуванні спеціальних правил затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Все це надало можливість сформулювати науково обґрунтовані пропозиції з удосконалення правового регулювання і практики застосування затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, що дозволяє зробити висновок про відповідність теми і змісту дисертації науковій спеціальності 081. До того ж М.М. Потоцький зумів виокремити найважливіші проблеми втілення міжнародних стандартів у царині захисту прав людини в правову регламентацію інституту кримінального процесуального затримання, що є характерними на сучасному етапі розвитку вітчизняного законодавства і практики його застосування, і запропонував шляхи їх вирішення.

Дисертант правильно побудував структуру дисертаційної роботи, застосувавши діалектичний метод пізнання предмету у єдності його форми та змісту. У першому розділі досліджено сутність затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; у другому – правила затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення; у третьому - ефективність затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Правильно побудований план дисертації дозволив його автору досить повно і всебічно дослідити проблемні питання затримання особи

підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, виконати завдання і досягнути мети, поставленої у вступі до наукової роботи.

У розділі 1 дисертації автор висвітлює загальні питання щодо сутності поняття «затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення». Проаналізувавши генезу становлення інституту затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (п.1.2.), автор акцентує увагу на основні ідеологічні орієнтири, закладені в КПК 2012 р., що суттєво змінили процедуру затримання та визначили вірний шлях до встановлення такої процедури у відповідності до європейських стандартів. При цьому, як зауважує автор, окремі аспекти процедури затримання потребують законодавчого та правозастосовного вдосконалення та узгодження.

Підрозділ 1.2. роботи присвячено з'ясуванню поняття затримання - відправної межі у розумінні сутності та призначення такого процесуального інституту. За результатом інтегрування існуючих доктринальних підходів дисертантом виділені основні ознаки поняття «затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення», що на його думку, є суттєвими та сформульовано його визначення. На підтримку заслуговує пропозиція дисертанта відійти при унормуванні умов затримання від прив'язки до суворості санкції статті, що передбачає кримінальну відповідальність за кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа (с.54-56). Ця теза лунає й на інших сторінках дослідження та знайшла об'єктивізацію у відповідному авторському варіанті «Концепції змін в інституті затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення» (далі –Концепція), де пропонується редакція першого абзацу ч. 1 ст. 208 КПК України. Така думка є слушною та такою, що цілком відповідає Конституції України, відповідно до частини 3 ст. 29 якої підставами затримання без рішення суду є лише дві групи обставин, а саме – нагальна необхідність запобігти злочинові чи його перепинити.

До здобутків дисертанта слід віднести запропонований ним у підрозділі 1.3. роботи функціональний погляд до інституту затримання із формулюванням та визначення сукупності відповідних аспектів функціонального призначення затримання особи, до яких він відносить припинення кримінальних правопорушень; інформаційне забезпечення початкового етапу кримінальної процесуальної діяльності; забезпечення проведення першочергових процесуальних дій за участю затриманого; запобігання неналежної поведінки підозрюваного на первісному етапі розслідування; створення умов для вирішення питання про застосування або зміну запобіжного заходу; превентивна функція (с. 68-83). Виділені аспекти детально розглянуто крізь призму заявленої проблематики в аспекті їх взаємозв'язку. Доречним видається, зокрема, розгляд затримання в контексті інформаційного забезпечення початкового етапу кримінальної процесуальної діяльності. Йдеться, по-перше, про фіксацію в протоколі затримання підстав затримання, обстановки затримання (точного часу, місця затримання); по-друге, про докладний опис затриманої особи та її фотознімок; по-третє, про закріплення інших даних, що мають значення для кримінального провадження (с.77) .

За конструкцією дослідження розділ 2 роботи цілком присвячено правилам затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального провадження. Логічним та таким, що відповідає сучасній конструкції інституту затримання є виокремлення автором загальних та спеціальних правил затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

В підрозділі 2.1. дисертант виокремлює основні засадничі положення, що реалізуються при «класичному» затриманні, тобто відповідають загальній концепції інституту затримання та використовуються у більшості видів кримінальних процесуальних затримань. До таких він відносить: уповноважені та неуповноважені суб'єкти застосування; роз'яснення та забезпечення процесуальних прав; протокольна форма фіксації; затримання

з дотриманням вимоги «безпосередність»; короткостроковість; прокурорський нагляд; судовий контроль. Розкриваючи зміст та аналізуючи існуючу невизначеність щодо відповідних питань, дисертант пропонує низку висновків та пропозицій, більшість з яких однозначно заслуговують на підтримку. Так, зокрема, влучними є пропозиції, що містяться у Концепції, а саме: розроблення та впровадження алгоритму дій відповідно до єдиного порядку затримання для патрульної поліції та органів досудового розслідування, закріплення визначення «Уповноважена службова особа – поліцейський, слідчий, детектив, працівник оперативного підрозділу та інші працівники органу державної влади, яким законом надано право здійснювати затримання» (с. 92).

В контексті правомірності застосування затримання доречним є ґрунтовний аналіз, проведений автором щодо затребуваності конкретного стандарту переконання під час реалізації затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Спираючись на доктринальні розробки та практику ЄСПЛ дисертант підсумовує, що обрання такого стандарту залежить від обставини часу та раптовості затримання. Слід погодитись із тим, що у разі «щойності» скоєння правопорушення - допустимим при затриманні є найнижчий стандарт «обґрунтована підозра», коли ж втрачено параметр «щойності», то стандарт «обґрунтована підозра» є достатнім для осіб, не уповноважених («об'єктивних спостерігачів»), а для уповноважених осіб необхідним є стандарт «достатня підстава». При цьому автор правильно наголошує на необхідності розрізняти наявність підозри факту вчинення кримінального правопорушення та підозру достатньої причетності затриманого (с.108-109).

В межах дослідження загальних правил затримання дисертант наголошує на запровадженні автоматичного та негайного судового контролю за перевіркою законності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Це рішення для національного законодавства є вкрай необхідним та очікуваним. В силу виняткового

значення в механізмі захисту прав людини та недосконалості правового регулювання ця проблема неодноразово ставала предметом наукових досліджень. Адже практична реалізація конвенційної гарантії права затриманого «без зволікань» предстати перед судом для перевірки законності затримання в умовах чинного законодавства є ускладненою з причини відсутності чіткого правового механізму оскарження затримання під час досудового розслідування.

У підрозділі 2.2. дисертант виокремлює та розглядає спеціальні правила затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, до яких він відносить є: затримання поза вимогою «безпосередність»; спеціальний суб'єкт затримання, який обумовлений територією його застосування; спеціальна згода на затримання окремої категорії осіб; необхідний ступінь тяжкості злочину для затримання неповнолітніх; зменшення часових меж для затримання неповнолітніх; збільшення часових меж для превентивного затримання та затримання в умовах воєнного стану; заміна судового контролю на прокурорський контроль щодо превентивного затримання та затримання в умовах воєнного стану.

На окрему позитивну оцінку заслуговує акцентування уваги дисертантом на необхідності певного спрощення унормування процедури затримання неповнолітніх. Таке спрощення, на думку автора, полягає в унормуванні звуженої мети затримання неповнолітньої особи та скороченні часових меж для затримання цієї вразливої категорії осіб (с. 137-138). Такий підхід цілком відповідає міжнародно-правовим стандартам у царині захисту прав неповнолітніх та сприятиме ефективному забезпеченню їх прав і свобод.

Аналізуючи одне з актуальних питань сьогодення в контексті особливостей кримінальної процедури в умовах воєнного стану – темпоральних меж здійснення досудового розслідування, автор наголошує на доцільності гнучкого підходу до унормування строків досудового

розслідування, в тому числі і строки здійснення окремих слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, з урахуванням обстановки та критерію розумності (об'єктивної необхідності) (с. 140-141).

Розділ 3 дисертації присвячено з'ясуванню рівня ефективності сучасного кримінального процесуального затримання та розробки рекомендацій щодо його підвищення. З метою тлумачення поняття ефективності кримінального процесуального затримання в підрозділі 3.1. автор на підставі аналізу наукової літератури та чинного законодавства виокремлюємо ознаки ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення та формулює визначення цього поняття.

Цінними є наукові розвідки дисертанта щодо аналізу якості нормативної основи затримання, зокрема, стосовно проблемної для практики відсутності чіткої законодавчої позиції щодо можливості проведення особистого обшуку до внесення відомостей про кримінальне правопорушення в ЄРДР. Правильною видається позиція автору щодо правомірності проведення особистого обшуку виключно в рамках кримінального процесуального затримання. Вилучення речей у особи, навіть у разі добровільної видачі, потрібно здійснювати за процедурою особистого обшуку тобто в рамках кримінального процесуального затримання. При цьому він справедливо зауважує, що законність проведення обшуку до внесення відомостей в ЄРДР залежить від того, чи законно проводити затримання за таких обставин (с. 162-165). Суттєвими також будуть й наслідки порушення процесуального порядку затримання у вигляді потенційної недопустимість відповідних доказів, отриманих в результаті відповідного особистого обшуку.

Вдаючись до дискусійного у науці питання щодо можливості застосувати кримінальне процесуальне затримання до осіб, до яких у подальшому неможливо застосувати запобіжний захід у виді позбавлення волі, автор висловлює однозначну позицію: не пов'язує кримінальне

процесуальне затримання з можливим обранням у майбутньому одного з запобіжних заходів (с. 164). І з цим слід погодитись з огляду на різність мети затримання та запобіжних заходів.

Логічним підсумком наукової розвідки дисертанта є запропонований ним у підрозділі 3.2. перелік конкретних напрямів підвищення ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (с. 168). Слід зазначити, що кожен з виділених напрямів ретельно розкрито автором та запропоновано не просто сукупність, а певну систему концептуальних законодавчих змін, спрямованих на комплексну модернізацію інституту кримінального процесуального затримання. На позитивну оцінку заслуговує й формат результату дослідження – авторська «Концепція змін в інституті затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення».

Більшість із запропонованих дисертантом нормативних рішень заслуговують на підтримку. Так, зокрема, одним з заходів підвищення ефективності затримання автор вважає регламентацію затримання незалежно від початку досудового розслідування та пропонує очікувані правозастосовною практикою зміни до ч. 3 ст. 214 КПК щодо унормування можливості затримання уповноваженою службовою особою до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (с. 172). Таке нововведення, на наш погляд, підвищить рівень правової визначеності у процедурі застосування кримінального процесуального затримання та усунить непорозуміння на початковому етапі провадження.

Вчасними та такими, що відповідають сучасній тенденції інтенсивної цифровізації кримінального провадження, є наробки автору, в яких він звертає увагу на електронну складову процесу затримання. Так, відповідно до позиції дисертанта щодо максимального спрощення процедури фіксування кримінального провадження в умовах воєнного стану, він вбачає оптимальним підходом щодо використання цифрової інформації під час здійснення затримання - надання самостійності таким «цифровим

доказам» в незалежності від фіксування процесуальної дії у відповідному протоколі. Також, автор висловлює думку про те, що електронна форма фіксування затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (в більшості мова йде про відео-фіксацію) може сприйматись як універсальний засіб фіксації будь-якого виду затримання та вважає складання протоколу при такому затриманні виглядає додатковою обтяжуючою роботою (с. 183-184). Такий підхід видається має перспективу й для ординарних умов функціонування кримінального провадження.

Вдаючись до аналізу проблемного аспекту кримінального процесуального затримання - відмежування затримання від забезпечення присутності особи під час здійснення слідчих (розшукових) дій, дисертант пропонує усунути існуючі непорозуміння на практиці та закріпити в законі положення про те, що не вважаються моментом затримання дії уповноважених службових осіб, які направлені на примусове забезпечення участі осіб у слідчих (розшукових) діях (с. 186-188). Видається таке унормування відповідає природі цих різних обмежувальних заходів та дозволить внести елемент правової визначеності щодо проблемної ситуації на практиці.

Ретельну увагу в підрозділі 3.2. автор приділяє надто вразливому питанню щодо меж застосування примусу під час затримання. Аналіз відповідної теоретичної літератури та релевантної прецедентної практики ЄСПЛ приводить дисертанта до правильного висновку щодо необхідності залучення медичного працівника правоохоронними органами відразу після затримання у випадку наявності у затримуваної особи видимих тілесних ушкоджень та унормування обов'язку уповноваженої особи доставити затриману особу до найближчого медичного закладу для здійснення медичного огляду лікарем у випадку наявності у затриманої особи видимих тілесних ушкоджень. При цьому дисертант акцентує увагу на тому, що межі примусу під час затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення можуть охоплювати лише законне (правомірне) завдання

особі тілесних ушкоджень та позбавлення її життя, втім підсумовує, що унікальність кримінального процесуального затримання, як заходу примусу у тому, що за необхідності, при затриманні, особі можуть бути законно завдані тілесні ушкодження, а в умовах абсолютної необхідності, особу може бути законно позбавлено життя (с. 196).

Слушною виглядає й пропозиція дисертанта щодо уніфікації кримінальної й адміністративної процедури затримання. Через те, що процедура кримінального процесуального затримання передбачає більше гарантій, вважаємо за доцільне їх поширення і на процедуру адміністративного затримання.

Виклад матеріалу дослідження підпорядкований одній провідній ідеї, якою є необхідність з'ясування проблематики затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення у її теоретичному, законодавчому та практичному аспектах.

Результати, отримані дисертантом, є вагомими для науки кримінального процесу, а також для практики діяльності органів досудового розслідування, прокурорів та слідчих суддів в частині підвищення ефективності затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Висновки і пропозиції, сформульовані у дисертаційному дослідженні можуть бути використані для підготовки навчально-методичних матеріалів, наукових статей, а також формулювання і внесення подальших пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства у частині, що стосується регламентації затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Основні результати дослідження опубліковані у 14 наукових роботах, з них: 6 – у наукових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 підрозділ у колективній монографії, 1 стаття – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та

Європейського Союзу з наукового напрямку «Право», а також 6 тез доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та науково-практичних семінарів.

У публікаціях розкриваються положення, викладені у всіх розділах дисертації. Варто зауважити, що М. М. Потоцький публікував (презентував науковій юридичній громадськості) результати своїх досліджень по дисертації пропорційно (розділ 1, 2 та 3 кожен представлені у наукових роботах). Вивчення змісту публікацій і зіставлення їх зі змістом дисертації дає підставу для однозначного висновку про повноту викладу у публікаціях результатів наукового дослідження.

Дисертація М. М. Потоцького містить науково обґрунтовані результати проведених ним досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для теорії кримінального процесу, а саме: розроблені теоретичні, правові та практичні засади, спрямовані на підвищення ефективності затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення.

Текстових запозичень без посилання на джерело у дисертації не виявлено.

Дисертація, підготовлена М. М. Потоцьким, у цілому заслуговує на позитивну оцінку, але ряд висновків автора викликають сумніви й можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час її захисту.

Зауваження стосуються такого.

1. Одним з основних перспективних новацій інституту затримання дисертант вважає унормування можливості здійснення затримання поза правилами «безпосередньо» та «щойно». В якості компенсуючої гарантії він вбачає запровадження «негайного судового контролю задля перевірки обґрунтованості такого затримання» (с. 59, 128, 177). З огляду ж на те, що такий негайний судовий контроль, який дійсно має місце бути, є загальним стандартом щодо всіх затримань, викликає непорозуміння, що буде упереджувати надмірну дискретність уповноважених осіб у разі

уможливлення затримання поза вимоги «щойності» (все ж таки функціональної з огляду гарантованості прав особи)?

2. До позитивних, на думку офіційного опонента, належить спроба дисертанта внести визначеність щодо терміну «уповноважена особа» у пункті 1.2 першого Розділу роботи та у п.2.1 Розділу 2 роботи. Втім визначення таких суб'єктів як працівників правоохоронних органів, право на затримання яким надано законом (с. 52), тож тлумачення через інше, не менш дискусійне за обсягом поняття, не видається продуктивним. Поспіль й сам дисертант визнає, що унормування цього визначення не надасть відповідей на усі проблемні питання (с. 92).

До того ж викликає заперечення розподіл всіх суб'єктів, що мають право здійснювати затримання, на уповноважених та не уповноважених (с.47-48). Зрозуміло, що до другої групи дисертант відносить осіб здійснення затримання в порядку статті 207 КПК України – осіб, які в нормативному формулюванні «не є уповноваженою службовою особою» (особою, якій законом надано право здійснювати затримання). Втім з точки зору логіки термін «особа, яка не є уповноваженою службовою особою» та «не уповноважена особа» є різними за своїм обсягом та смисловим навантаженням. Адже найменування «не уповноважена особа» акцентує увагу на її протиставленні, невідповідності певним критеріям законності процедури та відповідно протиправність реалізації ними відповідних дій.

3. Відповідаючи на питання про те, чи вдалась спроба дисертанта надати визначення категорії «ефективність затримання», у опонента виникають певні методологічні зауваження. Так, на сторінках 167-168 дисертації автор визначає ефективність затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення як здатності затримання у легальний спосіб, що регламентований якісним кримінальним процесуальним законом, шляхом короткострокового обмеження права на свободу, оперативно досягнути мети щодо гарантування належної поведінки підозрюваного та інформаційного забезпечення початкового етапу

досудового кримінального провадження. Втім не зрозумілим є підхід дисертанта до самої категорії «ефективність», а саме : чи є автор прихильником філософського підходу, що пов'язує цю ознаку як суттєву визначеність предмету, завдяки якій він існує саме як такий, а не будь-якій інший предмет , чи все ж таки долучається до її прикладного трактування як певного ступеню відповідності необхідним параметрам. Адже говорячи про здатність, автоматично розуміється різність цієї здатності від найнижчого рівня до максимального. Відповідно нелогічним видається «вмонтування» у визначення оціночної категорії ознак, що визначально є якісно забарвленими, зокрема, легальність на підставі якісного закону (с.152). Видається остання є скоріше фактором підвищення ефективності, ніж іманентною її ознакою. Адже закон може бути різної якості, а затримання здійснюється відповідно до закону в контексті широкого розуміння цієї категорії згідно до практики ЄСПЛ. Тож, як бути якщо закон є не визначеним – чи означає це неможливість взагалі оцінювати ефективність чи говорити про визначальну неефективність?

4. У контексті засобів підвищення ефективності затримання автор вбачає доцільність фіксування факту звільнення особи у випадку досягнення мети затримання у формі постанови, де має бути зазначено час звільнення, перелік повернутих речей, підстави звільненні тощо (с. 189-190). В цьому контексті у офіційного опонента не викликає заперечень доцільність відповідної фіксації, втім форма постанови видається такою, що не відповідає функціональному призначенню відповідної процесуальної дії. Адже прийняття рішення про звільнення здебільшого має автоматичний характер та не передбачає доказування наявності для цього певних підстав, а отже виконує скоріше фіксуючу функцію, аніж правовстановлюючу. А отже форма протоколу видається більш коректною. Тим паче, що звільнення затриманого не має супроводжуватися «зайвою паперовою обрядністю».

5. Доволі революційною є пропозиція автора щодо розширення кола осіб, до яких може бути застосовано кримінальне процесуальне затримання.

Дисертант зазначає, що під час правозастосування може виникнути раптова необхідність у застосуванні примусу у частині обмеження свободи до осіб, які не є «підозрюваними» у провадженні та вважає необхідним врегулювати механізм виняткового затримання очевидців («потенційних» свідків) кримінального правопорушення, що може реалізовуватися за наявності протидії з'ясуванню обставин на місці події (с. 194-196). Водночас викладений підхід видається таким, що не відповідає принципу пропорційності обмеження конституційних прав та свобод особи, яка не є причетною до вчинення кримінального правопорушення, та відкриває широкий простір для зловживань з боку посадових осіб з приводу неправомірного обмеження зазначених прав.

6. На сторінках 212-217 дисертації автором аналізуються потреби в умовах воєнного стану щодо реалізації диференційованої кримінальної процесуальної форми затримання, «особливих» кримінальних процесуальних норм, зміст яких відповідає саме цьому правовому режиму.

Оригінально кваліфікуючи затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення як певний кримінальний процесуальний гібрид застосування примусу та отримання необхідної інформації у спосіб обшуку, освідкування та відібрання пояснень, дисертант вбачає покращення регулювання цього «гібриду» в умовах воєнного стану у наступному: правова регламентація підстав та порядку звільнення затриманої особи, забезпечення максимально наближеного судового контролю за кожним випадком затримання, використання можливості кримінального процесуального затримання як процесуального гібриду застосування примусу та отримання необхідної інформації на первісному етапі розслідування.

Втім такі напрями пропонуються автором й для ординарної процедури затримання, а отже виникають певні непорозуміння щодо саме особливостей затримання в умовах воєнного часу.

Висловлені зауваження відображають особисту думку опонента, здебільшого вони є формальними, а тому не можуть суттєво вплинути на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок: Дисертація Потоцького Мирослава Михайловича за темою «Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії є завершеним монографічним дослідженням, у якому повно і всебічно вирішені поставлені перед ним завдання. Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а автор - Потоцький Мирослав Михайлович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, старший науковий
співробітник, завідувачка
відділом дослідження проблем кримінального
процесу та судоустрою
НДІ вивчення проблем злочинності імені
академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України

Н. В. Глинська

